

TUNCELİ RAPORU (17-20 Ocak 2003)

GİRİŞ

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu 22 inci Dönem 1 inci Yasama Yılı'nın 25 12 2002 tarihli 1 inci toplantısında Doğu ve Güneydoğu illerinde Olağanüstü Hal'in kalkması üzerine bölgede meydana gelen değişiklikleri incelemek amacıyla heyetler oluşturulmasına oybirliği ile karar vermiştir. Bu inceleme kapsamında Diyarbakır, Mardin, Tunceli, Muş Bingöl ve Batman illerine gidilmiştir. Bu bağlamda Tunceli'de Kırklareli milletvekili Ahmet Gökhan SARIÇAM, Kırşehir milletvekili Hüseyin BAYINDIR ve Komisyon uzman yardımcısı İzzet EROĞLU incelemelerde bulunmuştur.

Heyetimiz 17 Ocak 2003 tarihinde Ankara'dan havayolu ile Elazığ Havaalanına hareket etmiş ve Tunceli Valiliği'nin imkanlarıyla Elazığ'dan Tunceli'ye ulaşmıştır. Tunceli-Elazığ yolu üzerinde Elazığ'ın Kovancılar ilçesinde ve Elmalı Jandarma Karakolunda incelemelerde bulunulmuştur. Heyetimiz Tunceli'de Vali Mustafa ERKAL, Emniyet Müdürü Sinan SALMAN ve İl Jandarma Komutanı Jandarma Kurmay Albay Yusuf KAYA tarafından karşılanmıştır. Vali Mustafa ERKAL'in Heyetimize verdiği yemek sonrası Valilikte İnsan Hakları İl Kuruluyla beraber yapılan çalışmalar hakkında bilgi almak amacıyla toplantı yapılmıştır. 18 Ocak 2003'te öğleden önce Belediye Konferans Salonunda sivil toplum örgütleri ve halkla, öğleden sonra ise Tunceli Cumhuriyet Başsavcısı Engin YETİK makamında ziyaret edildikten sonra İl Cezaevi İzleme Kuruluyla toplantı yapılmıştır. Ayrıca Tunceli Cezaevinde incelemeler yapılmıştır. 19 Ocak 2003'te İl Emniyet Müdürü Sinan SALMAN makamında ziyaret edildikten sonra nezarethanelerde incelemeler yapıldı. Akabinde Çocuk Yuvası ziyaret edildi. Daha sonra İl Jandarma Komutanı Jandarma Kurmay Albay Yusuf KAYA makamında ziyaret edildikten sonra ilgili birim tarafından insan hakları çalışmaları hakkında Heyetimize briefing verildi. Öğleden sonra ise Tunceli'nin Mazgirt ilçesine gidildi ve Kaymakam Hasan Hüseyin COŞKUN makamında ziyaret edilerek incelemelerde bulunuldu. 20 Ocak 2003'te sabahleyin Heyetimiz Valiliği ziyaret ederek ilden ayrıldı.

KOVANCILAR

Heyetimiz yol üzerinde bulunan bu ilçede bir kahvehaneye uğrayarak vatandaşlarla sohbet etmiştir. Sohbet sırasında vatandaşlar hak ve özgürlüklerle ilgili memnuniyetsizliklerini açıkça anlatmışlardır. Bu bağlamda kahvehanelerin saat akşam on birde zorla kapatıldığı, Ramazan ayında diğer ilçe kahvehanelerinin saat üçe dörde kadar açık olmasına rağmen ilçelerinde buna izin verilmediği, geceleri bira içerken polislerin müdahale ettiği ve güvenlik güçlerinin kendilerini paralı okey oynamalarına rağmen paralı oynadıkları iddiasıyla rahatsız ettiklerini belirtmişlerdir. Nezarethanede tutulan bir vatandaşımız işkence ve kötü muameleye maruz kalmadığını söylemiştir. **Heyetimiz çobanlık yapan bir vatandaşıma dağlarda mayın olup olmadığını sorması üzerine ilgili kişi dağlarda mayın olmadığını ifade etmiştir.** Görüştüğümüz kişiler ayrıca ilçede terör olayının sadece bir defa yaşandığını, belediye hizmetlerinden memnun olduklarını ve ilçe halkının genellikle yurt dışında çalışan yakınları olduğu için ekonomik krizlerden ilçenin pek etkilenmediğini anlatmışlardır.

ELMALI JANDARMA KARAKOLU

Heyetimiz yine yol üzerinde bulunan geçici asayiş karakolu niteliğindeki Elmalı Jandarma Karakolunda incelemelerde bulunarak, karakolun çalışma esasları hakkında Jandarma Astsubay Uğur Karataş'tan bilgi aldı. Olağanüstü Hal'in kaldırılması üzerine bilgisayara kayıt yapılıp yapılmadığının sorulması üzerine OHAL'den sonra bu şekilde uygulamalarının olmadığı sadece arananlar listesindikleri bulmak amacıyla sondaj usulü araç durdurarak kimlik kontrolü

yaptıklarını ifade ettiler. Bölgede terör örgütleri faaliyetlerine devam ettiğinden bu uygulamaların yadırganılmaması ve aynı zamanda uygulamaların mevzuata aykırılık teşkil etmediği belirtilmiştir. Karakolun asıl görevinin ilgili adli ve idari makamlarca verilen izin sonucu ilgili kişileri tespit ederek ilgili makamlara teslim etmek olduğu söylendi. Son iki yıl içerisinde yedi terör örgütü mensubunun yakalanarak ilgili makamlara teslim edildiği aktarıldı.

OHAL'in kaldırılmasından sonra değişiklik olup olmadığı ve genelge ve benzeri emirlerin gelip gelmediği sorulması üzerine genelge ve emirlerin geldiği , uygulamalarını mevzuat doğrultusunda yaptıklarını, emirler sonucu sağlıklı hayvan sevkini ve kaçakçılığı önlemek amacıyla kontrol yaptıklarını ve bölge hakkında olumsuz yazıların yazılmasından rahatsız olduklarını belirttiler. Ayrıca araçtan indirme şeklinde arama yapılmadığı ifade edildi.

Karakolda nezarethane bulunmamaktadır. Yakalananlar derhal Tunceli'ye gönderilmektedir. Karakolun her yerinin incelemeye açık olduğu söylenmesi üzerine karakol müstemilatının bir kısmında inceleme yapıldı. Ayrıca karakolun girişindeki bir tabloda 639 gündür olay olmadığını yazılı olduğu görüldü.

Duran bir otobüste yolcuların sıkıntıları olup olmadığını öğrenmek amacıyla kendilerini rahatça ifade etmeleri için jandarmadan da kimseyi almayarak görüşme yaptık. Otobüs şoförüne sıkıntısının olup olmadığı sorulması üzerine hiçbir sıkıntısının olmadığını söyledi. Bazı yolcular OHAL'in kalkmasının hayatlarında bir şeyi değiştirmedini her şeyin eski tas eski hamam olduğu söylendi. Bir kısım yolcular ise artık otobüsten indirerek aramanın olmadığını sadece kimlik kontrolü yapıldığını ve OHAL'in kaldırılmasının en azından psikolojik olarak kendilerini rahatlattığını ancak geçmişte yaşananları unutmak istemelerine rağmen bir daha yaşanmayacağından emin olamadıkları için kaygılı olduklarını belirtmişlerdir.

Heyetimiz karakol civarında toplanan vatandaşlar ile de görüşmüştür. Vatandaşlar karakol çalışanlarından memnun olduklarını , görevlilerin kendilerine gayet iyi davrandığını ve esas sorunlarının artık ekonomik kaynaklı olduğunu ifade etmişlerdir. OHAL'in kalkmasının yaşamlarında fark yaratıp yaratmadığını sorulması üzerine vatandaşlar önceden boşaltılan köylere yerleşme izne bağlanmasına karşılık artık böyle bir iznin söz konusu olmadığını ve yine önceden gıda ambargosu uygulaması varken OHAL'den sonra kısıtlamanın kaldırıldığını belirtmişlerdir.

TUNCELİ VALİSİ MUSTAFA ERKAL İLE GÖRÜŞME

Heyetimiz Tunceli Valisi Mustafa ERKAL, Emniyet Müdürü Sinan SALMAN ve İl Jandarma Komutanı Jandarma Kurmay Albay Yusuf KAYA tarafından karşılanmıştır. Karşılama sonrası yapılan görüşmede Tunceli hakkında genel bilgiler edinilmiştir.

Tunceli, tarihin ilk çağlarından bu yana pek çok uygarlığın yaşadığı, hüküm sürdüğü bir ilimizdir.İlin; Çemişgezek, Hozat, Mazgirt, Nazımiye, Ovacık, Pertek ve Pülümür adlı yedi ilçesi; Mazgirt İlçesine bağlı Darıkent ve Akpazar Belediyeleri ile on belediyesi, on dokuz bucağı ve üç yüz yetmiş iki köyü ile bin yüz otuz sekiz mezrası bulunmaktadır.

İl genel olarak dağlık alanlardan oluşmaktadır. Bundan dolayı sanayi ve endüstri yok denecek kadar azdır. Halkın geçim kaynağı tarım, hayvancılık ve bölge halkının yurt dışındaki yakınlarının gönderdiği aktarımlara dayanır. Terörün etkisinin azalması sonucu turizm gelirlerinde de artış görülmektedir.

Sosyal yaşam terör olaylarının sona ermesi üzerine normalleşmeye başlamış ve kamu görevlileri ile vatandaşlar arasındaki güven ortamı bir nebze olsun sağlanmış durumdadır. Ancak terör örgütleri faaliyetleri ve özellikle halk üzerindeki yıldırma ve sindirme taktiği sonucu

gençler üzerinde etkili olabilmekte ve bu durum ilgili birimlerce kaygıyla karşılanmaktadır. Bu vahim duruma rağmen yaşlı ve orta yaşlı kesim terör olaylarından bıkmış durumdadır. Ayrıca bazen terör örgütleri faaliyetlerini legal kuruluşlar adı altında büyük bir titizlikle gerçekleştirebilmektedir. Ayrıca ilde normalleşme emaresi olarak çeşitli kültürel etkinlikler yapılmaktadır. (Munzur Kültür ve Doğa Festivali)

İlin okuma yazma oranı çok yüksek olmasına rağmen üniversiteye öğrenci gönderme oranı düşüktür. Okullaşma oranı ihtiyacın yüzde otuz üzerindedir. Hatta her öğrenciye yatılı bölge okullarında eğitimine devam etme imkanı sunulmaktadır. Ancak eğitime yapılan bu yatırım bazen programlamada hata olması sonucu dört yüz kapasiteli öğrenci yurdunun boş kalmasına sebep olabilmektedir. Öğretmenlerin büyük kısmı Tuncelilidir. Bu durum bazen dışarıdan gelen öğretmenlerin rahat hareket etmelerine ve kendilerini psikolojik olarak rahat hissetmelerine mani olabilmektedir. Üniversiteye öğrenci gönderme oranının artırılması için her yerde olduğu gibi burada da öğretmenlerin heterojen olmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

İNSAN HAKLARI İL KURULUYLA YAPILAN TOPLANTI

Tunceli Valisi Mustafa ERKAL'ın makamında Heyetimiz İnsan Hakları İl Kurulu üyeleriyle toplantı yapmıştır.

Toplantılar mevzuatta öngörüldüğü üzerinde her ay bir kez yapılmaktadır. Ancak vatandaşlar Kurula rağbet göstermemektedir. Bu zamana kadar vatandaşlar tarafından hiç başvuru yapılmamıştır. Vatandaş hakkını başka yerlerde aramaktadır. Kurul üyelerinin görüşlerinin sonucunda ilde insan hakkı ihlaline rastlanmadığı ancak işsizliğin yarattığı sorunların mevcut olduğu belirtilmiştir. Hatta bir kısım üyeler işsizliğin insan hakkı ihlalinin doğuracak kadar tehdit ettiğini iddia ettiler.

İnsan Hakları İl Kurulu aşağıdaki faaliyetlerde bulunmuştur:

1. İl Kurulu sivil toplum örgütleri ile işbirliği ve temaslarda azami gayret göstermiştir. Kurullarda görev alan sivil toplum örgütlerinin üyeleri ile işbirliği içerisinde görüş alış verişinde bulunmuş, yapılan toplantı ve denetimlerde bu üyelerin görev alması sağlanmış ve Yasalar dahilinde sorunların çözümünde görüşlerine başvurulmuştur.
2. İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesinin bireysel ve toplumsal düzeyde eğitiminin belirleyici rolü olduğundan, kamu kurum ve kuruluşları ile eğitim kurumlarında belli bir program dahilinde insan hakları konusunun ele alındığı hizmet içi eğitim seminerleri verilmiştir.
3. Okullarda insan haklarının korunması ile ilgili resim şiir ve kompozisyon yarışmaları düzenlenerek, dereceye giren öğrencilere çeşitli hediyeler verilmiştir.
4. İnsan Hakları Kuruluna başvuruları kolaylaştırmak amacıyla İl Hükümet Konağı Hizmet Binası ile Belediye Hizmet Binasına insan hakları dilek kutuları konmuştur.

Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi kapsamında çalışmalar devam etmektedir. Bu kapsamda aşağıdaki çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

1. Ovacık ilçesinde seksen konut yaptırılarak ihtiyaç sahiplerine teslim edilmiştir.
2. Çemişgezek ilçesi Ulukale köylüleri için doksan bir adet arsa tespit edilerek ve bu arsalar ev yapmaları için köylülere kredi imkanı sağlanmıştır.
3. Pertek ilçesi Sağman köyünde elli altı konut yaptırılmıştır.

Ayrıca proje kapsamında önümüzdeki yıllarda yatırım çalışmalarının planlanmasında kullanmak amacıyla elli adet cazibe merkezi tespit edilmiştir. Diğer yandan projeye ilgili ödenekler geçen yıl geç gelmesi münasebetiyle ödenek bu yola kaydığınan ve kış şartlarından dolayı bu yılın bahar aylarında çalışmaların hızlanacağı belirtilmiştir.

Valilik kendilerine on beş bin başvuru yapıldığı, ancak bu başvuruların hepsinin gerçekçi olmadığı ve suistimale yönelik olduğu belirtilmiştir.

Tunceli'de koruculuk yaygın olmadığından diğer yerlerde korucuların köylerine dönmek isteyenlerle ilgili engelleme olayları burada yaşanmamaktadır.

Olağanüstü Hal İl Bürosu tasfiye amaçlı olarak çalışmalarını yürütmektedir.

İlde güvenlik güçlerinin güvenlik amacıyla karakol çevrelerine ve terör örgütlerinin araziye yerleştiği mayınlar insan yaşamını tehdit etmektedir. İl Jandarma Komutanı Jandarma Kurmay Albay Yusuf KAYA karakol çevrelerindeki mayınları temizlemek amacıyla Jandarma Genel Komutanlığı'nın çalışma yaptığını ve nisan ayından itibaren mayınlar temizlenmeye başlanacağını ifade etmiştir. **Hozat ilçesinde meydana gelen olayda bir vatandaşın geçisini mayınlı bölgeden bir şey olmaz diyerek çıkarmaya çalışması üzerine mayın patlaması sonucu kendisi yaralanmıştır. Bu konuyla ilgili diğer bir sorun da askeri mühimmat maddelerinin tedbirsizlik sonucu ortalıkta bırakılması sonucu yaşanan olaylardır. Yine Hozat ilçesinde meydana gelen olayda çocukların askeri mühimmat maddelerini hurdacıya satarken patlama olması sonucu üç kişi hayatını kaybederken, iki kişi de yaralanmıştır. Bu konularda acil önlemlerin alınması zorunludur.**

Halk arasında gıda ambargosu olarak bilinen ve uzun bir süreden beri uygulanan kontrollü gıda uygulaması kaldırılmıştır. Kurul üyeleri şu anda ortamın gayet iyi olduğunu halkın engellemelerle karşılaşmadığını, sorunun işsizlik üzerinde odaklandığını, yatırımların yapılması gerektiği ve sosyal faaliyetler için uygun ortamın hazırlanması ile teşvikinin gerekliliğini belirtmişlerdir. Vali Mustafa ERKAL ise sosyal faaliyetler için alt yapının hazır olduğunu, bu amaçla Gençlik Merkezini hizmete soktuklarını ve İl Özel İdare binasında üç yüz kişilik konferans salonunun bulunduğunu ifade etmiştir.

Ulaşımındaki kısıtlamalar kaldırılmıştır. Otuza yakın koruma noktası kaldırılarak sayı üçe düşürülmüştür. Yayın özgürlüğünü engelleyen uygulamalar vaki değildir.

BELEDİYE BAŞKANI YARDIMCISI KAZIM ÇAĞIMDA'YI ZİYARET

Heyetimiz Belediye Başkanı Hasan Korkmaz il dışında olduğundan Belediye Başkan Yardımcısı Kazım Çağımda'yı makamında ziyaret etmiştir.

SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ VE HALKLA YAPILAN TOPLANTI

Heyetimiz sivil toplum örgütleri ve halktan oluşan bir toplulukla Olağanüstü Hal'in kalkması üzerine meydana gelen değişiklikler ve insan haklarıyla ilgili sorunları olup olmadığını tespit etmek amacıyla Belediye Konferans Salonunda toplantı yapmıştır.

Açılış konuşmasını Belediye Başkanı Yardımcısı Kazım Çağımda yapmıştır. Konuşmasında kişinin devletten korkmaması gerektiği, siyasi nedenlerle insan hakları ihlali yapılmaması, köye dönüş projesinin uygulanarak köylülerin köylerine yerleştirilmesi, sağlanan huzur ortamının devam etmesi gerektiğinden ve özellikle de ilin sorunlarından bahsetmiştir.

Tunceli Baro Başkanı OHAL'in kaldırılmasının Türkiye'nin demokratikleşmesi ve toplumsal barış için küçümsenmeyecek bir adım olduğunu, toplumun en azından psikolojik olarak rahatlamasına; sorunların tartışılması için elverişli bir ortamın doğmasına yol açtığını belirtmiştir. Fakat sağlanan bu pozitif gelişmelere rağmen insan hakları sorunlarının hala devam ettiğini ve bu yönde şikayetlerin mevcut olduğunu ifade etmiştir. Can güvenliği sorunlarının sürdüğünü, ava giden beş kişiye uyarı yapılmadan ateş açıldığını, ateş açılması

sonucu üç kişinin hayatını kaybettiğini ve olayın sorumluları hakkında işlem yapılmadığı kaygıyla dile getirilmiştir. Irak'a düzenlenecek muhtemel operasyon bahane edilerek Tunceli'yi de içine alacak kritik iller uygulamasının basında yer almasını kaygıyla izlediklerini, bu durumun sağlanmış huzur ortamını zedeleyeceğini ve OHAL'i anımsatacak bir düzenlemenin ne ad altında olursa olsun halkı psikolojik olarak rahatsız edeceğinden söz edilmiştir. **Ayrıca mayınların can güvenliğini tehdit ettiği, hatta Hozat Kaymakamı Hüseyin Çelik'in Hozat'ta meydana gelen olaya ilişkin olarak mayınlara alışın, Vietnam'da bile elli yılda temizlendi' dediği iddia edildi.**Bunlara ilaveten Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılansın Hakkında Kanun Tasarısının kapsamının dar olduğu; kapsamının çatışma ortamında zarara uğrayan herkesin yasada yararlanması şeklinde revize edilmesinin gerektiği de belirtilmiştir.

Heyetimizden Kırşehir Milletvekili Hüseyin Bayındır ve Kırklareli Milletvekili Ahmet Gökhan Sarıçam geliş amacımız hakkında kısa bir konuşma yaptılar. Toplantının rahat bir ortamda geçmesi amacıyla şikayet olup olmadığının sorulması üzerine vatandaşlardan biri polis kamerasının olduğunu söyledi. Bunun üzerine işaret edilen kişiye basın kartı olup olmadığı soruldu ve kişinin basın kartı olmadığından dışarı çıkarıldı. Bu durum vatandaşlar tarafından taktikle karşılanmıştır.

Kendisini Halkın Demokrasi Partisi il yönetim kurulu üyesi olarak tanıtan bir vatandaş siyasi partiler ve sendikalar üzerinde baskıların devam ettiğini, köye dönüşün sağlanmasını, anadilde eğitim hakkı tanınmasını ve yaşlıların barınacağı bir yer olmadığını belirtmiştir.

... adlı bir vatandaş uzun yıllardan bu yana Tunceli'nin açık cezaevi olduğunu, Elazığ-Tunceli arasında yedi tane arama noktası olduğunu, arama noktalarında kötü muamelenin mevcut olduğunu, yaşadığı köye gidemediğini, Tunceli halkının potansiyel suçlu muamelesi gördüğünü ve insan hakkı ihlalinin devletten güç alarak yapanların affedilmemesi gerektiğini dile getirmiştir. Vatandaş tüm bunlara rağmen OHAL'in kalktıktan sonra değişiklik olduğunu nefes almışız diyerek ifade etti. Ayrıca önceki valilerden birinin Sevgili Tuncelili Hemşehrilerim' diye hitap etmesi üzerine İl Emniyet Müdürü tarafından uyarılmasının halkta büyük rahatsızlık yarattığı aktarıldı.

Bir vatandaşımız Özel İdare İl binasının açılışı sırasında Bakan'la görüşmek istemesi üzerine emniyet güçleri tarafından alıkonularak işkence maruz kaldığını belirtmiştir. Ancak Heyetimizin yaptığı araştırma sonucunda vatandaşın halk tarafından tasvip görmediği ve psikolojik rahatsızlığının olduğu bilgisine ulaşıldığından iddianın ciddi olmadığı tespit edilmiştir.

Vatandaşların ortak sıkıntılarında biri Munzur Vadisi üzerine yapılması planlanan barajlarla ilgilidir. Munzur Vadisi üzerine yapılacak barajların vadi boyunca sahip olunan eşsiz güzellik, endemik türde bitkilere, zengin bir hayvan varlığına ve tarihi kalıntılara zarar vereceği açıklanarak sağlıklı ve doğal bir çevrede yaşama hakkının tehlikede olduğu belirtildi. Ayrıca Munzur Vadisi'nin kendilerince kutsal sayıldığı için baraj yapımının din ve vicdan hürriyetinin ihlali olduğu ve bundan dolayı da projelerin iptal edilmesi gerektiğinden söz edildi.

Baraj yapan firmaların yolsuzluk yaptığını iddia eden bir vatandaş kamu kurum ve kuruluşlarının lehine olan delilleri mahkemeye göndermediğini ve Adalet Bakanlığı'ndan müfettiş talep ettiğini aktarmıştır.

Heyetimize yakınılan konulardan bir tanesi de güvenlik güçlerinin özellikle gençleri uyuşturucu maddelere alıştırmaya çalıştığı iddiasıdır. Bu iddia üzerine böyle bir uygulamaya maruz kalan veya maruz kalanı tanıyanın olup olmadığı soruldu. Ancak kimse bu konu hakkındaki iddiaların mevcudiyeti yönünde irade beyan etmedi. Daha sonra bu konuda yapılan incelemeler

sonucunda bu konudaki iddiaların vehimden ve aynı zamanda halkın devlete olan güven duymadaki eksikliğinden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Yine fuhuş konusundaki iddiaların yapılan incelemeler sonucunda aynı nedenden kaynaklandığı ve gerçeği yansıtmadığı tespit edilmiştir.

Emek Partisi İl Başkanı 12.01.2003'te kongre yaparken emniyet güçlerinin çekim yapmak istediğini, bu durumdan rahatsız olduklarını ve tavır sonucu savaşa ilgili afişleri kaldırmak zorunda kaldıklarını ifade etti.

OHAL zamanında dilekçeler dikkate alınmazken OHAL kalktıktan sonra dilekçelerin dikkate alındığı belirtildi.

TUNCELİ CUMHURİYET BAŞSAVCISI ENGİN YETİK İLE GÖRÜŞME

Heyetimiz Tunceli Cumhuriyet Başsavcısı Engin YETİK'i makamında ziyaret etmiştir. Başsavcı görevlerini tamamen mevzuat uyarınca yaptıklarını, özellikle insan hakları ihlali konusunda hassas olduklarını ve yurt dışına insan haklarıyla ilgili seminerlere katıldıklarını aktarmıştır. Cezaevleri konusunda gerekli çalışmaları yapıldığı, bu bağlamda şikayet kutularının koşullara yerleştirildiği ancak bu zamana kadar sadece bir defa şikayet olduğu belirtildi. Ayrıca yapılan değişikliklerin tabuları yıktığı ve zihniyetin değişmesine neden olduğu ile Tunceli'de meydana gelen adli vakaların genellikle müteceviz sarhoşluk olduğundan bahsedildi. Ayrıca halkla yapılan bire bir görüşmeler de Başsavcının takdir topladığını doğrulamaktadır.

CEZAEVİ İZLEME KURULU İLE YAPILAN TOPLANTI

Tunceli Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulu üyeleri görev alanlarına giren Tunceli Kapalı Cezaevi ve Ovacık Kapalı Cezaevinde Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanunu gereği olarak incelemelerde bulduklarını ve üç ayda bir rapor hazırladıklarını belirtmişlerdir. Yaptıkları incelemeler sonucu insan hakkı ihlaline rastlamadıkları için Kanun gereği Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna rapor göndermediklerini, cezaevlerindeki görevlilerin iyi niyetli olarak çalıştıkları ve çalışmalarında çok yardımcı oldukları ile sorunların genellikle ekonomik kaynaklı olduğu aktarıldı. Ayrıca cezaevi binasının fiziki olarak yeterli olmadığı ve mahkumların iase bedeli az olduğundan yeterli ve dengeli şekilde beslenemediklerinden şikayetçi oldukları ifade edildi. Görev alanlarındaki Tunceli Kapalı Cezaevinde otuz dört ve Ovacık Kapalı Cezaevinde ise dört kişinin kaldığı ve Ovacık Cezaevinde telefon görüşmesinin başlatıldığından söz edildi.

TUNCELİ KAPALI CEZAEVİ MÜDÜRÜ YAŞAR YÜCEL İLE GÖRÜŞME

Heyetimiz Tunceli Cezaevi Müdürü Yaşar Yücel'i makamında ziyaret ederek cezaevi ve cezaevi sorunları hakkında bilgi aldı.

Tunceli Kapalı Cezaevi 1960 yılında yapılmıştır ve altmış kişilik kapasiteye sahiptir. Cezaevi A3 tipi cezaevlerindedir. Cezaevinde onu bayan olmak üzere toplam otuz dört hükümlü ve tutuklu kalmaktadır.

Cezaevi Müdürü mahkum ve tutukluların sorunlarının genel olarak iase bedelinin az olmasından dolayı yeterli beslenemedikleri konusunda odaklandığını, bu sorunun da Tunceli'ye özel olduğunu belirtmiştir. Şöyle ki; esnaflar, mahkum ve tutuklu sayısı az olduğundan dolayı ihaleye çıkan ihtiyaç maddesi miktarı da az olması sonucu ihaleye rağbet göstermediğinden ihtiyaçlar pahalı alınmak zorunda kalınmaktadır. Ayrıca Tunceli'de ihtiyaç maddelerinin diğer illerden çok pahalı olduğu aktarılmıştır.

CEZAEVİNDE KALAN HÜKÜMLÜ VE TUTUKLULARLA GÖRÜŞME

Heyetimizin ilk incelemede bulunduğu koşuğa üç hükümlü ve beş tutuklu kalmaktadır.

Hükümlü ve tutuklular bir arada kalmaktadır. ŞA adlı şahıs elli altı gündür mahkemeye çıkarılmadığını şikayet etmiştir. Mahkum ve tutuklular elektrik parasının kendilerinden alınmasından, kelepçelerin bileklerini çok sıkmasından ve yeterli beslenemediklerinden şikayetçidirler. Ayrıca CA adlı bir şahıs nezarethanede işkenceye maruz kaldığını, emniyet görevlilerinin küfür ettiklerini ve aç bırakıldığını iddia etmiştir. Ancak diğer hükümlü ve tutuklularca işkence ve kötü muamele iddiası Heyetimize aktarılmamıştır.

Heyetimizin incelemede bulunduğu ikinci koşušta on iki kiři kalmaktadır. Mahkum ve tutuklular fiziki mekanın elverişsiz olduğunu, ve bulaşık çamaşır banyo ve tuvalet mekanlarının aynı olduğundan yakınmışlardır. Ayrıca kendilerini geliştirmeleri için gerekli maddelerin ihale prosedüründen dolayı engellendiğini belirtmişlerdir. Koşuštakiler görevliler tarafından psikolojik baskı yapıldığını iddia etmişlerdir. Ancak bu iddiayı ileri süren şahsın kendisini ifade etmede zorlanması bu anlayışa sebep olmuştur.

İnceleme yapılan üçüncü koşušta iki kiři kalmakta olup şikayetlerinin olmadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca kantin fiyatlarının normal olduğunu ve cezaevi personelinden memnun olduklarını dile getirmişlerdir.

Dördüncü koşušta ise doktora gidenle birlikte toplam beş bayan mahkum kalmaktadır. Kamuoyunda Nineler Çetesi' olarak bilinen mahkumlar savunma haklarının kısıtlandığını ve anlayamadıkları şekilde kendilerini cezaevinde bulduklarını iddia etmişlerdir. Cezaevi görevlilerinden memnun olduklarını ve bayan görevli bulunduğunu belirtmişlerdir. Beşinci koşušta iki hükümlü ve üç hükümlü bayan bulunmaktadır. Mahkumlar kütüphanedeki kitapların güncel olmadığından yakınmışlardır.

İL EMNİYET MÜDÜRÜ SİNAN SALMAN İLE GÖRÜŞME

Heyetimiz İl Emniyet Müdürü Sinan SALMAN'ı makamında ziyaret etmiştir. Müdür Beyden şu bilgiler alınmıştır: Ara sıra halk toplantıları düzenlenmektedir. Bu toplantılar halkla kaynaşma açısından büyük öneme haizdir. Terör örgütleri toplumsal yapının da çok farklı olmasından yararlanarak halk üzerinde korku salarak sindirme faaliyetlerine devam etmektedir. Devletin halkla bir nebze olsun kaynaşması terör örgütleri tarafından iyi karşılanmamaktadır. Terör örgütleri ayrıca halkı, Dersim Misyonu'nu kaybediyoruz kaygısıyla menfi yönde harekete geçirmeye çalışmaktadır.

NEZARETHANE İNCELEMELERİ

İl Emniyet Müdürlüğünde üç tür nezarethane bulunmaktadır. Bunlar terörle mücadele, adli vakalar ve çocuklarla ilgili nezarethanelerdir. Terörle ilgili nezarethane incelemesinde sanık haklarıyla ilgili matbu yazıların olduğunu ve tutuklu ve yakalananlara bu yazıları verdikleri belirtildi. Heyetimizin bir tutuklunun imzalı matbu yazısının istenmesi üzerine, yazı getirildi ve Heyetimizce incelendi. İnceleme sırasında tutuklu kimse bulunmamaktadır. Nezarethane defterinin incelenmesinde doktor raporuyla ilgili kısımda bazı kişilerin bilgilerinin olmadığı görüldü. Ancak yetkililer her tutuklu için rapor aldıklarını söylediler ve nezarethane defterinde raporla ilgili kısmi boş olan birinin dosyası getirildi ve doktor raporunun olduğu görüldü. Adli suçlarla ilgili nezarethanenin incelenmesinde sanık haklarının duvarda asılı olduğu ve nezarethane defterinin düzgün tutulduğu görüldü. Ayrıca çocuklar için de nezarethane mevcuttur. Ayrıca Şehit Nahit Bulut Polis Karakolu ve Şehit Cemalettin Özdemir Karakolunda incelemeler yapılmıştır ve incelemelerde aykırı bir duruma rastlanmamıştır.

İl Merkez Jandarma Komutanlığında bir adet nezarethane bulunmaktadır. Nezarethane defteri incelemesi sonucu kayıtların düzenli ve sanık hakları haklarının duvarda asılı olduğu görülmüştür. Ayrıca inceleme yapılan nezarethanelerde bayan görevlilerin olduğu tespit edilmiştir.

ÇOCUK YUVASINI ZİYARET

Heyetimiz Çocuk Yuvasını ziyaret ederek yetkililerden bilgi alarak çocuklarla sohbet etmiştir. Çocuk Yuvasında kırk dört erkek ve elli kız olmak üzere toplam doksan dört kişi kalmaktadır. Çocuklar genellikle ekonomik yoksunluk,boşanma ve ihmal nedenlerinden dolayı koruma altına alınmaktadır. Çocuk Yuvasında otuz üç personel çalışmakta olup öğretmen eksiği bulunmaktadır. Çocuklarla yapılan görüşmede çocuklar sıkıntılarının olmadığını ve yemeklerin iyi çıktığını söylediler. Ayrıca Çocuk Yuvasının temiz ve düzenli olduğu görüldü.

İL JANDARMA KOMUTANI JANDARMA KURMAY ALBAY YUSUF KAYA İLE GÖRÜŞME

Heyetimiz İl Jandarma Komutanı Jandarma Kurmay Albay Yusuf KAYA'yı makamında ziyaret etmiştir. Mahkumların kelepçeyle ilgili sıkıntıları dile getirildiğinde kelepçelerin standart olduğu söylendi. Ayrıca Jandarma Genel Komutanlığı'nın sert plastikten kelepçe çalışmasının devam ettiği belirtildi. Görüşmenin ardından Heyetimize brifing verildi.

İL JANDARMA KOMUTANLIĞI'NIN HEYETİMİZE VERDİĞİ BRİFİNG

Tunceli ilinin bu zamana kadar olan idari yapısıyla tarihi gelişim hakkında bilgi verildi. İl genelinde toplam sekiz bin beş yüz asker ve seksen sekiz karakol bulunmaktadır. İlin yüzde doksan altısı jandarmadan sorumludur. Terör olayları ile sosyal ve ekonomik nedenlerden dolayı yurt içi ve yurt dışına göç olayları yaşanmıştır. Bölgede özellikle arazi yapısının da etkili olması sebebiyle terör faaliyetleri devam etmektedir. Kırsal kesimdeki kamu hizmeti faaliyetleri güvenlik nedeniyle ancak operasyon şeklinde yapılabilmektedir. Diğer bir deyişle ekipler komando marifetiyle ilgili yere gitmektedirler.

Köye Dönüş Projesinde öncelikle cazibe merkezlerini talep edenlerin istekleri değerlendirilmektedir. Köylere dönmek isteyenlere jandarmanın köylülerin güvenliklerini sağlayamayacağı gibi bir durum vaki değildir. Ayrıca mera ve kışlakların yüzde ellisinden fazlasına gitmek yasak değildir.

Jandarma bölgesinde 463 olay olmuştur. Bu olaylar sonucu 176 kişi gözaltına alınmıştır ve 553 kişi de yakalanmıştır. Gözaltına alınanların 44 ü tutuklanmış olup 132 si de serbest bırakılmıştır. Gözaltına alınanlar Jandarma Genel Komutanlığı'ndan takip edilmektedir. Yapılan işlemlerde mevzuata uyulmaktadır.

Merkez ilçeye birlikte sekiz ilçede sekiz nezarethane bulunmaktadır. Bu nezarethanelerden altısı standartlara uygundur. Diğer iki nezarethane binanın eski yapı olması sebebiyle standarda uygun değildir. Bunların standarda uyumu için çalışmalar devam etmektedir. Diğer karakollarda nezarethane bulunmamakta olup bu karakollarda yakalananlar yasal süreleri içerisinde nezarethane olan karakollara ulaştırılmaktadır.

Yol ve kimlik kontrol faaliyetleri OHAL'den önce on üç noktada bilgisayar destekli olarak yapılmaktaydı. Ancak OHAL'in kalkmasıyla birlikte adli ve idari makamların izniyle örneklem usulü uyarınca kimlik kontrolü yapılmaktadır. Ayrıca güvenlik nedeniyle seyahat sınırlaması Temmuz 2002'den itibaren kaldırılmıştır.

İnsan haklarıyla ilgili seminerler düzenlenerek personel eğitilmektedir. Erbaş ve erlere üç aylık sürede doksan altı saatlik insan haklarıyla ilgili kurslar düzenlenmektedir. Uyum yasalarıyla meydana gelen değişiklikler anlatılmaktadır. Eğitim çalışmalarında empati yöntemi uygulanmaya çalışılmaktadır.

Devletin halkla bütünleşmesini sağlamak ve halkın sorunlarını dinlemek amacıyla huzur

toplantıları adı altında köy ziyaretleri yapılmaktadır. Şikayetlerin giderilmesi amacıyla elden gelen yapılmaktadır. Hatta ülkemizin belki de hiçbir yerinde olmayacak olan uygulamalar mevcuttur. Bu bağlamda acil durumdaki hastalar askeri helikopterle başka yerlere ulaştırılmaktadır.

MAZGİRT ZİYARETİ

Heyetimiz Tunceli'nin Mazgirt ilçesine giderek incelemelerde bulunmuştur. Önce Mazgirt Kaymakamı Ömer Faruk Coşkun'la görüşülerek insan hakları ilçe kurulu çalışmaları hakkında bilgi alınmıştır. İnsan hakları ilçe kuruluna bu zamana kadar başvuru yapılmamıştır. Kurul faaliyet olarak özellikle İnsan Hakları Haftasında okullarda yarışmalar düzenlenmiştir.

İlçenin yetmiş altı köyü mevcuttur ve bu köyler yerleşime açık olup kısıtlama bulunmamaktadır. Köye Dönüş Projesi kapsamında çalışmalar devam etmektedir. Kayacı köylülerine dörder milyarlık kredi imkanı sağlanmıştır. Ayrıca bir müteahhit on bir ev yaptırarak ihtiyaç sahiplerine vermiştir.

İlçe sağlık ocağı faaliyette olup iki doktor görev yapmaktadır. Ayrıca ilçenin iki beldesinde de sağlık ocağı mevcut olup birer doktor çalışmaktadır.

Heyetimiz İlçe Jandarma Karakolu ve İlçe Emniyet Müdürlüğünde incelemelerde bulunmuştur. Nezarethanelerde yapılan incelemelerde İlçe Jandarma Karakolu nezarethanesinin standartlara uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Heyetimiz rasgele bir kahvehaneye girerek vatandaşları insan hakları konusundaki sorunlarını dinlemiştir. Vatandaşlar ortamdaki çok memnun olduklarını hiçbir kısıtlamayla karşılaşmadıklarını ancak ekonomik sıkıntıları olduğunu ve bu bağlamda köye dönüş için devletten yardım beklediklerini belirttiler. Köye dönüşü sağlanmasının akabinde köylülerin ekonomik sıkıntılarını gidermek amacıyla bilhassa hayvancılık ve arıcılığın desteklenmesi gerekmektedir.

Vatandaşlar önceki dönemlerin aksine kamu görevlilerinden memnun olduklarını samimi bir şekilde söylemişlerdir. Tunceli'ye göre bu ilçede kamu görevlilerinin fedakarca çalışmaları sonucu büyük ölçüde devlet ve halk bütünleşmesi sağlanmıştır. Hatta vatandaşın biri emniyet müdürü için 'seni göndermem' diyerek duygularını ifade etmiştir. Ve bu söz, kamu görevlilerinin özverili çalışmaları sonucu halkla devletin bütünleşmesi açısından çoğu şeyin elde edilebileceğinin göstergesidir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

OHAL sonrası meydana gelen değişiklikleri konusunda incelemeler yapan Heyetimiz rastlanan olumsuzluklara rağmen farklılık olduğunu gözlemlemiştir. Sağlanan bu huzur ortamının devamı için çalışmalar sürdürülerek baltalamaya çalışanlara izin verilmemelidir.

Tunceli halkının kişilik ve insan haklarını koruma ile yasal süreci kullanma konusunda gayet bilinçli ve hassas olduğu gözlemlenmiştir. Bu yapı ilde insan hakları ihlallerinin yok denecek seviyede olmasında önemli bir etken olarak görülmektedir. Ayrıca kamu personeli ve özellikle emniyet görevlilerinin de insan hakları konusunda hassas olması bir başka önemli etkidir.

Heyetimiz aşağıda belirtilen konuların dikkate alınarak üzerinde çalışılması gerektiği kanısındadır.

1) Köye Dönüş Projesine hız verilerek köye dönmek isteyenlerin talepleri yerine getirilmelidir ve bu dönen kişilerin geçim sıkıntılarını hafifletmek ve ekonomiye katkı sağlamaları için teşvikler verilmelidir.

2) Mayınlar temizlenerek yaşanan olumsuz olayların önüne geçilmelidir. Ayrıca mayınlardan dolayı tarım yapılamayan araziler de mayınlardan temizlenerek tarım yapılır hale getirilmelidir.

3) Halkla devletin bütünleşmesini sağlamak amacıyla uyumsuz kamu görevlileri deneyimli olanlarla değiştirilmelidir.

4) Cezaevinde şikayet edilen iase bedelinin yetmediği konusu için başka illerde ihale açılmasına imkan tanınmalıdır ve iase bedeli yükseltilmelidir.

5) Kamuoyunda 'Nineler Çetesi' olarak bilinen mahkumlar için varsa hukuki yanlışlık düzeltilmeli ve bu mümkün değilse bunların affı için gerekli çalışmalar yapılarak Cumhurbaşkanlığı'na sunulmalıdır.

6) Eski olan cezaevi binasının fiziki şartları düzeltilmeli ya da yenisi inşa edilmelidir.

7) Halk devlet bütünleşmesini sağlayacak sosyal faaliyetler yörenin kültür ve inançları dikkate alınarak sıkça yapılmalıdır.

8) Yörede yapılması planlanan barajların ekonomik getirisi halka anlatılarak, halkı ikna yoluyla meselenin çözümüne ulaşılmalıdır.

9) Sağlık konusundaki sorunların çözümü için ilde belirli ve uzun süre bakacak uzman doktorların temini sağlanmalıdır.

10) Büyük ölçüde doğal koşullar sonucu unutulmuş gibi görünen il yetkililer tarafından sıkça ziyaret edilerek, Devletin ve Meclisin ilgisiz ve halkın yalnız olmadığı hissettirilmelidir.

Ahmet Gökhan SARIÇAM
Kırklareli Mv.

Hüseyin BAYINDIR
Kırşehir Mv.